

Fatal forførelse

AF JUDY GAMMELGAARD
lektor ved institut for psykologi på KU

Med Blanche DuBois har Tennessee Williams med fin iagttagelse portrætteret den klassiske kvindelige hysteriker. At Blanche er syg, behøver vi ikke fagmandens vurdering for at se. Hendes éntre i søsterens hjem – med den ironiske betegnelse Paradis – demonstrerer det skrøbelige bag en iscenesat facade så karakteristisk for hysterikeren. Blanche er imidlertid ikke kun interessant som en figur fra en psykiatrisk sygejournal. Blanche bedriver et djævelsk spil; hvis der har været noget paradisisk i søsterens hjem, bliver det destrueret, da Blanche ankommer som slangen i Paradiset, og menneskene omkring hende bliver overgivet til deres egen skæbne. Blanche viser os, hvordan forførelsen kan tage sig ud, når den frem for at være en erotisk leg, bliver til dødelig alvor.

Sigmund Freud, der som den første forsøgte at forstå hysterikerens forstyrrede kropssprog, viste, at denne lidelse, som har været kendt i årtusinder har en særlig affinitet til det kvindelige. Freud var sig helt bevidst, at de begavede og talentfulde hystericere, han så i sin praksis, var resultatet af den snerpede borgerlige seksualmoral, som herskede i det victorianske Wien, ligesom han med sit fordomsfrie blik kunne se, at det, som disse kvinder led under var den samfundsmæssige/mandsdominerende undertrykkelse af kvinders seksualliv og følelsesliv og ikke mindst fraværet af sublimeringsmuligheder i uddannelse, arbejde kunst, m.m.

I takt med den såkaldte seksuelle frigørelse og kvindernes frigørelse arbejdsmæssigt, seksuelt og kulturelt er klassisk hysteri blevet erstattet af andre lidelser som stress og depression, der må forstås i lyset af aktuelle samfundsforhold. Det, som hysterikeren imidlertid stadig kan minde os om, er, at vores begær, drifter og følelsesliv kan få så trange vilkår, at det forkrøbler vores passionerede forhold til andre og til livet.

Hysterikeren kender vi ved hendes ambivalente forhold til kroppens seksuelle impulser, ved at hun overidentificerer sig med andre med forarmelse af sit eget selv til følge, ved at hun udtrykker sig på teatralisk måde, har et ubekymret forhold til egne symptomer men er krævende i sine appeller. Hun kan på den ene side være et charmerende barnligt væsen, der taler til den andens medfølelse og på den anden side være aggressivt afvisende overfor det, hun ikke kan kontrollere.

Men først og fremmest er hun kendetegnet ved at ville leve gennem andre, hvad enten de tilhører virkelighedens eller fantasiens verden. Til det formål har hun udviklet en strategi, der består i at manipulere andre og få dem til at agere på måder, hun derefter kan identificere sig med. Hun er kort sagt udstyret med et dramaturgisk talent, der kan vise sig at blive et destruktivt våben.

Blanche's ankomst til søsteren Stellas hjem illustrerer, hvor usikker en fundering Blanche har i den virkelige verden, hvor svært hun har ved at navigere i en almindelig hverdag og indgå i en normal konversation. Vi ser det illustreret i den første dialog med søsteren. Hun lægger ud med en løgn, når hun siger, at hun aldrig tager mere end én drink, hvorefter hun selvhønførende vil have Stella til at bekræfte hendes udseende. Den bekræftelse får hun, men fordi en almindelig bekræftelse aldrig ville kunne tilfredsstille den indre tomhed og tilstand af mangel, hun befinder sig i, bliver hun aggressiv og går til angreb på søsteren.

Dialogen mellem de to søstre demonstrerer forskellen mellem hende, der taler ud fra sit eget jeg, og hende der ønsker at fremtræde på en bestemt måde, fordi hun næppe har dette fastforankrede jeg at navigere ud fra.

I første akts lyriske prolog hører vi om den fortabte engel, der søger kærlighedens synlige ledsager. Det er i flere henseender et sandt billede på hysterikeren. Det visuelle er særlig vigtigt for hysterikeren, der har bundet sit selv op på illusioner og er voldsomt afhængig af de visuelle indtryk, hun gør på andre, som en slags kompensation for den manglende forankring i en solid selvfølelse. Blanche's eksalterede forhold til påklædning antyder hendes desperate bestræbelser på at iklæde sig en identitet og at kunne spejle sig i et blik, der ser det kokette og ikke tomheden bagved. Blanche dagdrømmer sig til en eksistens frem for at leve den. Når hun gør det sidste, er det ikke ud fra et indre kerne-selv, men i teatraliske iscenesættelser eller i mere farlige former for ageren, hvor hun i et desperat forsøg på at tømme sig for selvhadet og det indre kaos af følelser, lever et promiskuøst liv, som hun omsider indrømmer det. Kærlighed i ordets egentlige betydning er ikke en del af Blanche's liv, al den stund hun ikke er i stand til at indgå i et modent gensidighedsforhold. I stedet bliver hun skræmmende. Den ekstreme form for hysteri kan som perversionen forstås som en erotisk form for had. Det seksuelle er hos hysterikeren på en gang fortrængt og perverteret.

Forførelsens væsen udfolder sig normalt på området for forlyst, mens dens fascinerende kraft ophører med tilfredsstillelsen. Sådan er forførelsen beskrevet i Søren Kierkegaards

vidunderlige skrift "En forførrers dagbog". Forførelse er også kvindelighedens eneste og irreversible magt i den bestemte forstand, at den er det modsatte af magt. Forførelses væsen er at afvæbne, at udfordre den anden til at lade sig forføre. Forførelse tilhører erotikken til forskel fra seksualiteten. Det er imidlertid ikke den forførelse, Tennessee Williams har lagt til grund for Blanche Dubois' forførelse. At forføre betyder etymologisk set at føre ud over sig selv, at lede bort fra ens vej; ved at unddrage sig inviteres den anden til at lade sig drage med. For Blanche er forførelse noget andet; den har magten som sit omdrejningspunkt; men den magt vel at mærke, som er en kompensatorisk beskyttelsesmekanisme overfor en fortvivlende afmagt. I forestillingerne om Stella og Stanley's intime liv afslører Blanche den afsky overfor det seksuelle, som er resultatet af hendes fortrængning – ikke af det seksuelle – men af intimiteten i det seksuelle. Hendes forførelse og promiskuitet bekræfter blot en trodsig erotisk manifestation af et begær, hvis mål er en devaluering og i sidste ende annullering af den anden.

Blanche vil, som hun siger, have fred, og hertil behøver hun en anden, som hun kan manipulere derhen, hvor hun kan finde en egen identitet gennem en identifikation med den anden eller med den andens billede af en kvinde. Blanche er formodentlig ærlig, når hun siger, hun vil have fred, men de midler hun bruger resulterer i det modsatte. Når muligheden indfinder sig for et forhold i gensidighed, ødelægger hun det, fordi gensidighed repræsenterer en for stor trussel mod et selv, der ikke vil åbne sig for den anden.

Vi får aldrig nogen egentlig forklaring på Blanche's ulykkelighed og forstyrrede sind – allerhøjest en antydning af det traume, der er forbundet med ægtefællens død. Hendes gentagne behov for at forlade sig synke ned i badekarrets vand lige som fantasien om at dø i havet peger på en dyb længsel efter at blive omsluttet – forsvinde i en form for altfavnende intethed, en tilbagevenden til forstertilstanden, kunne man driste sig til at foreslå. Heri ligger en antydning af, at hendes vanskelige sind har dybe rødder.

Den dramatiske afslutning efterlader os med spørgsmålet om, hvad det er, der får Kowalski til at reagere med den ultimative dominans og ydmygelse af kvinden i magtens suveræne undertvingelse. Er det en reaktion på, at hun trods alt har styrken til at kæmpe på det område af maskulin potens, der truer hans maskulinitet? Eller er det modsat den tvetydighed, hun rummer, som truer Kowalskis entydige opfattelse af kønsforholdet, hvor en mand er en mand og en kvinde en kvinde?

